

Populizmus a XXI. században

A populizmus létezése nem újkeletű, de a XXI. század információs robbanásával jobban elterjedt, mint korábban. Nemcsoda, hiszen nagy csoportokkal dolgozik hatékonyan kihasználva számos pszichológiai jelenséget, amihez az internet és a közösségi média hasznos eszköznek bizonyul. Az elméleti és történelmi irodalom bőséges, itt a populizmus eszköztárára és kezelésére koncentrálok.

Számos érv lehet a mellett, hogy a populizmus jó-e vagy rossz. Én azt a nézetet osztom, hogy egyszerűen egy eszköz egy bizonyos populáció-szegmens eléréséhez.

Ez a szegmens néhány kevésbé vonzó jelzővel illelhető, melyek azonban számos szavazás elemzésével nemzetközi szinten is igazolódtak (Anglia, Brexit; trump támogatók; Anglia, Reform párt; magyar Orbán szavazók).

- Alacsony iskolázottság/ intellektus: a populizmus akkor működik a legjobban, ha a delikvens nem érti a problémát. Ezért elfogad egyszerűsítéseket és logikai levágásokat, amik aztán hibás következtetésre, továbbá rossz megoldáshoz vezetnek (lásd: A demokrácia (félre)értelmezése).

- Információ elszigeteltség: melynek többféle oka lehet, mint például az intelligencia (lásd fentebb), geográfiai helyzet - vidék és város - , vagy pszichológiai. Ez aztán az iskolázottsághoz hasonló következményekhez vezet.

- Életkor: idővel egyre merevebb lesz a gondolkodásunk és elzárkózunk az új eszméktől. Képtelenek vagyunk az információ befogadására és feldolgozására mely megintcsak a fenti problémákhoz vezet.

- Kilátástalanság/kiábrándultság társadalmi vagy gazdasági okból: ez az érzelmi állapot rontja a [kritikus gondolkodás](#) és összetett megértés képességét. Bizonyosságra és útmutatásra áhítozunk, hogy megnyugvást nyerjünk és fellelgezhessünk a [kognitív lezárás](#) elnyerésével. [Racionalizálunk](#), hogy csökkentsük a [kognitív disszonancia](#) okozta tudatalatti feszültséget.

Vannak akik a mellett érvelnek, hogy a populizmus képes szélesebb rétegeket is bevonni a demokrácia cirkuszába. Elméletileg ezt talán igaz, bár a szavazati statisztikák ezt nem tűnnek igazolni. Mellesleg, miért kellene valakit belerángatni a szavazásba, akinek nincs belső motivációja és jobban kiszolgáltatott a populizmus rossz akarata felhasználóinak.

A populizmus néhány, a marketingben is ismert egyszerű , de meglepően hatékony eszköztárral dolgozik.

- Minimalista: csupán néhány, gondosan kiválasztott témával folyamatos fókuszban tartja a követők figyelmét. A témák gyorsan változhatnak, hogy a közfigyelem csapong.

- Egyszerűség: direkt, egyenes kapcsolatot kreál két pont között a részletek és nuanszok elhagyásával, ami elősegíti a logikai ugrásokat és csúsztatásokat. Az általánosítás elrejti valós okokat és a végkövetkeztetés könnyen manipulatív is lehet.

- Bűnbak keresés: egy jól körülhatárolt csoport gyakran önkényes kiválasztása. Általában egy kisebbség vádolása ellenséges érzelmek szításával az adott probléma okaként.

- Eltúlzás: egy téma és a kapcsolt csoportok fontosságának felnagyítása a realitások ellenében, akár a nevetségesség mértékéig is a nagyobb teátrális hatás érdekében.

- Agresszív retorika: érzelmileg töltött, látványos előadás a figyelem lefoglalására és szórakoztatásra. A fentebb leírt populáció-csoport hajlamos az érzelmi reakciókra és ezzel a logika és tudás kiváltására. Különösképpen, ha ez negatív érzelmek (lásd A demokrácia (félre) értelmezése)

- Negatív érzelmi töltöttség: Félelem, gyűlölet vagy elutasítás szítása a témával vagy a bűnbak csoporttal szemben. Negatív érzelmeket könnyebb gerjeszteni és tovább megmaradnak. Könnyebben elhiszük őket, mint a pozitív dolgokat. Cselekvésre ösztönöznek, gyakran erőszakosra is, egy ösztönszerű, ősi védelmi mechanizmus által.

- Identitás összeolvadás (identity fusion): szoros asszociáció kialakítása és a határok elmosódása a vezér és témák között. A vezér önmaga lesz a szimbóluma az ideológiának, a csoportnak, valamint az egyénnek. Szélsőséges esetben ez akár személyi kultusza is válhat.

- Könnyű megoldás: a kritikus gondolkodás elvesztése és az irányított információk sebezhetővé teszik a követőket a kártékony megoldások elfogadására a bűnbakká emelt csoporttal szemben. Elfogadnak egyszerű megoldásokat, melyek bár esetleg talán nem is direkt ártóak, de alkalmatlanok az összetett probléma megoldására.

A populizmus kihasznál egy ősi gondolkodásbeli egyszerűsítést, amikor az önbizalmat összekeverjük az alkalmassággal. A néhány egyszerű frázis folyamatos ismétlése egy hangos vezér szájából beleivódik a követők elméjébe. Az egyszerű érvelés gyakran elferdített vagy akár egyenesen hazugság, de a látszólag különböző "információs csatornák", influencerek, az adott érvelés független megerősítését sugallják. A kialakított "echochamber" megfelelő "szociális igazolást" (social proof) ad és gátolja a külső információ vagy érvelés eljutását az egyénhez. A mesterségesen kialakított csoport azonosság elősegíti az "emlék egyezést" (memory conformity) és csillapítja a kognitív disszonancia feszültségét, valamint elmélyíti a kognitív elhajlást (cognitiv bias). A mesterséges intelligenciával ötvözött közösségi oldalak kontrollált csatornát biztosítanak azokhoz, akik már behálózódtak és az algoritmus generálta tartalom javaslat (feed) fokozatosan behúzza a követői bázisba a gyanútlan érdeklődőket kis lépésenként távolodva a valóságtól.

A populizmus táborát látványosan nő gazdasági vagy politikai bizonytalanság idején, ahogy a kétségbeesés mélyül. A tradicionális politika tényeken, érvelésen és megoldás bemutatásán alapul, logikus, korrekt módon. Sajnos ez a módszer nem működik jól a populizmussal elkábított követőkkel szemben.

Más megközelítés kell tehát, hogy a gúzsba kötött elmék felszabaduljanak:

- Az közölt információt mind tartalmában, mind stílusában a közönséghez kell igazítani. Minden intelligencia szintek megvan a maximális befogadási kapacitása amivel boldogulni tud. Ha ezt túllépi, akkor automatikus védekező mechanizmusok lépnek életbe. Tehát minden szintre személyre szabott stílus és komplexitást kell beállítani, hogy a társadalom különböző rétegei számára is emészthető legyen az üzenet.

- Kis csoportokban meg kell szüntetni az elszigetelődést. Nem elég jelen lenni a fő média csatornákon, vagy akár a közösségi médiákon. Találkozni kell ezekkel az emberekkel szervezett vita fórumokon, ahol homogén társadalmi réteg válogatott csoportja vesz részt, ideálisan nem-populista résztvevőkkel keverten. A személyes jelenlét megerősíti az egyén fontosságát, valamint megfelelően felépített interaktív megbeszélés segít kilépni a gondolkodás csapdáiból.

- Legyünk egyszerűek. Rövid, lényegre törő üzenet könnyebben eléri a célszemélyt bármely fenti csoporthoz tartozzon is.

- Ne ítéljünk és nyújtsunk támogatást, biztonságot. Minden konfliktusban a másik oldal megértése a kulcs. A félelmek és érzelmek megértése fontos. Ezen túlmenően a negatív érzelmeket ki kell váltani reménnyel és tisztánlátással, hogy a kognitív lezárás megtörténhessen. Senki sem szeret huzamos ideig haragos lenni vagy tele félelemmel. Ezért bármely alternatíva, ami ezeket kiválthatja támogatásra talál.

- Ne kerüljünk a kényelmetlen kérdéseket. A populisták gyakran használnak olyan témákat, amiket "politikai korrektség", mélyen gyökerező történelmi háttér vagy összetett morális dilemmák miatt a klasszikus politikusok előkerülnek. De a populista követő pont ezekre van hergelve a fenti okok miatt. Néha hasznosabb elismerni, hogy nincs jó megoldás, miközben rámutattunk a megvalósíthatatlan vagy immoralis populista válaszra.

- Találjunk közös pontokat. Ez is egy vita kezelési technika, amit a politikusok ritkán használnak. A fő fókuszban érthetően az elkülönülés van. Ez nem mindig a legjobb stratégia, mivel megosztó és azok, akik közepén helyezkednek el, könnyen válnak a rossz oldal áldozatává. Ha sikerül szürke zónákat létrehozni az azonosságok felismerésével, könnyebb a populizmustól eltérő alternatív megoldás felé vezetni az embereket, amely a józan észen, moralitáson és emberségen alapul.

- Vezess, ne tolj. A hazugságot és téves logikát fokozatosan kell leépíteni ahelyett, hogy kijelentjük: rossz. A ember védekező állást vesz fel, ha valaki rámutat arra, hogy egy hibás gondolatot vallott magáénak, különösen, ha az identitás összeolvadás már megtörtént. Ha azonban a fentieknek megfelelően vannak vezetve, és valaki megmutatja nekik az ajtót, ki is nyitja, csak egy kis ösztökélés kellhet, hogy önmaguktól tegyék meg a végső lépést a tisztánlátás felé.

A kultusz és agymosás megtörése gyakran akár évekig is eltarthat. De nem minden populista követő válik teljes áldozattá és ha valaki gondos és a fenti javaslatokat figyelembe veszi már a populizmus megjelenésekor, a siker elegendő, hogy megtörje az ostobaság kritikus tömegét.

Megjegyzés

A fentiek közül egyetlen gondolat sem az enyém és nem kívánok elsőséget kisajátítani magamnak. Ezen esszé célja, hogy összefoglalja a meglevő tudást és a megoldásra irányítsa a figyelmet. A referencia lista nem teljes, csupán arra szolgál, hogy kiinduló pontot adjon azoknak, akik mélyebben el kívánnak merülni a témában.

Ifj. Simsa Péter, 2025

Javasolt irodalom

Adamidis, Vasileios (2021). "Populism and the Rule of Recognition: Challenging the Foundations of Democratic Legal Systems". *Populism*. 4 (1): 1–24. doi:10.1163/25888072-BJA10016. S2CID 234082341. https://brill.com/view/journals/popu/4/1/article-p1_1.xml

Adamidis, Vasileios (2021). "Democracy, populism, and the rule of law: A reconsideration of their interconnectedness". *Politics*. 44 (3): 386–399. doi:10.1177/02633957211041444. S2CID 238649847. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/02633957211041444>

Pappas, Takis S. (2019). *Populism and Liberal Democracy*. Oxford University Press. doi:10.1093/oso/9780198837886.001.0001. ISBN 978-0-19-883788-6. <https://academic.oup.com/book/35065>

Rico, Guillem; Guinjoan, Marc; Anduiza, EVA (2020). "Empowered and enraged: Political efficacy, anger and support for populism in Europe" (PDF). European Journal of Political Research. 59 (4): 797–816. doi:10.1111/1475-6765.12374. S2CID 213404031.
https://ddd.uab.cat/pub/artpub/2020/259034/eurjoupol_a2020v59n4p797iENG_postprint.pdf

A demokrácia (félre)értelmezése: https://simsa.hu/pdf/Demokracia_felreertelmezese.pdf

Wikipedia, populizmus: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Populizmus>

Anglia Brexit szavazás: <https://www.jrf.org.uk/public-attitudes/brexit-vote-explained-poverty-low-skills-and-lack-of-opportunities>

trump támogatók, 2024: <https://lordashcroftpolls.com/2024/12/eyes-wide-open-trump-harris-the-voters-and-the-2024-election/>

Anglia, Reform párt szavazók: <https://li.com/whos-voting-reform/>

Magyarország, Fidesz támogatók: <https://www.populismstudies.org/a-pyrrhic-victory-for-the-populist-right-in-hungary/>